

Współczesna edukacja kulturowa z udziałem mass mediów w dobie globalizacji

The contemporary cultural education with part of the mass media
at the time of globalization

„Kultura doby płynnej nowoczesności,
w odróżnieniu od kultur znanych nam z opisów historyków i etnografów,
nie czuje się już kulturą nabywania wiedzy i akumulacji doświadczeń.
Wydaje się raczej kulturą niezaangażowania, nieciągłości i zapomnienia.”
Zygmunt Bauman

Streszczenie

Na współczesną edukację kulturową wpływ ma wiele czynników, a wśród nich mass media, które przenikają do wielu sfer życia człowieka i uczestniczą w globalizacji świata. Media kulturę tworzą, współtworzą, upowszechniają ją i nadają jej nowe znaczenia. Media mają przynajmniej dwa oblicza w kreowaniu kultury: łagodne (pozytywne) i groźne (negatywne). To pierwsze ujawnia się w upowszechnianiu i służeniu kulturze tak, by mogła wzrastać, rozwijać się w swoim bogactwie oraz różnorodności, raczej jej nie wartościując. Drugie odnosi się do spłykania treści kulturowych, ich pomniejszania, promowania kultury w kategoriach byle jakiej rozrywki, wartościowania tradycji kulturowych różnych kultur i narodów. Artykuł zwraca uwagę na następujące elementy:

1. Czym jest współczesna edukacja kulturowa;
2. Globalizacja a ochrona dziedzictwa kulturowego;
3. Kultura w zapisach i przedsięwzięciach Unii Europejskiej.

Abstract

On the present cultural education influence has many factors, and among them mass media, which penetrate to many spheres of the man's life and they participate in globalization of the world. Media create culture, they co-create, they disseminate her and gives new meanings. Media have at least two face in creating culture: gentle (positive) and dangerous (negative). This first to show in disseminating and to serve culture, to she could grow up, to develop in one's wealth and variety, rather not her valuing. Second treats to simplifying the cultural contents, their diminishing, promoting the culture in categories the trivial of entertainment, the valuing the cultural traditions of different cultures and the nations. Article pays attention on following elements:

1. What it is present cultural education;
2. Globalization and the protection of cultural heritage;
3. Culture in records and undertakings of European Union.

Wstęp

Współczesność jawi się nam jako dynamicznie rozwijająca się przestrzeń, w której przyszło nam żyć. Budzi różne emocje, od euforii, nadziei, nowych możliwości, po obawy, lęk, frustracje, negacje. Różni ludzie różnie sobie radzą w jej otoczeniu i inaczej postrzegana jest przez różne narody i pokolenia, inne wywołuje następstwa. Nawet w tym samym środowisku, osoby starsze powiedzą, że nie sposób nadażyć za zmianami w postępie naukowo-technicznym, technicznymi nowinkami. Młodsze pokolenie będzie zdania, że to normalna kolej rzeczy i wspaniały czas dla aktywnych i chcących się rozwijać osób.

Czemu ma służyć współczesna edukacja kulturowa, skoro ledwie nadażamy - jeśli w ogóle - za upływem czasu przynoszącym nieustanne zmiany, nie zawsze możliwe do ogarnięcia, a nawet zaakceptowania. W związku z tym stawiam tezę: ponieważ zdolność do skutecznej komunikacji kulturowej zależy od stopnia zrozumienia przez odbiorcę emitowanych przez nadawcę komunikatów w różnej formie, edukacja kulturowa jest długofalową niezbędną strategią narodową oraz globalną obecnie i w przyszłości.

Jak nazwać czasy, w których zachodzą przeobrażenia w skali globalnej, rzutujące na nasze życie, pracę, rodzinę, stosunki polityczne. Mówi się nawet o kreowaniu nowej świadomości. „Niektórzy mówią o początku Ery Kosmicznej, Ery Informacyjnej, Ery Elektronicznej lub o Globalnej Wiosce. Zbigniew Brzeziński powiedział, że stoimy u progu „wieku technotronicznego”. Socjolog Daniel Bell mówi o nadchodzącym „społeczeństwie postindustrialnym”, a radzieccy futurologi posługują się terminem RNT – „rewolucja naukowo-techniczna.”¹ Alvin Toffler² przeobrażenia, w których uczestniczymy nazywa trzecią falą, a społeczeństwo określa mianem „społeczeństwa superprzemysłowego”. Trzecią falę poprzedzała pierwsza fala przemian, czyli rewolucja agrarna z „prosumentami”, czyli społeczeństwem korzystającym z własnych wytworów i druga fala – tworzenia się cywilizacji przemysłowej, ze standaryzacją produkcji przemysłowej i innych rzeczy, w tym myślenia. Co wniosła trzecia fala? Można wskazać na pewne generalnie w skali globalnej pojawiające się zjawiska: zmianę systemu wartości, niektórych z nich spływanie; kłopoty gospodarcze i wieloraka nijakość systemów politycznych; rozpad struktur rodzinnych, zmienność wartości emocjonalnych i opiekuńczo-wychowawczych. Przychylam się poniekąd do poglądu Tofflera i uważam, że nie należy opłakiwać ani zapatrywać się z tęsknotą na minione czasy, ponieważ taka jest kolej rzeczy, że jedne mechanizmy uruchamiają następne, a postęp cywilizacyjny jest potrzebny i nieunikniony by móc się rozwijać jako kultura globalna, społeczeństwo i jednostka.

---

¹ A. Toffler, *Trzecia fala*, PIW, Warszawa 1997, s. 43-44.

² Op.cit., s. 44-45, 407.

Współczesna edukacja kulturowa

Cechą charakterystyczną współczesnej kultury jest jej różnorodność, nawiązywanie do bardzo odmiennych tradycji, otwartość na czerpanie z kulturowo bardzo odległych źródeł. Jest zbudowana z wielu zarówno zbieżności, jak i sprzeczności, co zaświadcza o jej nieprzebranym bogactwie. Określenie „kulturowy” odnosi się do materialnego i duchowego dorobku ludzkości. Określenie „kulturowy” przystaje najczęściej do opisowego, nie wartościującego przedstawiania zjawisk kultury, natomiast „kulturalny” używany jest częściej w rozumieniu wartościowania, czy na zasadzie porównań przeciwieństw, np. ktoś jest bardziej kulturalny (wykształcony) lub mniej kulturalny, coś jest złe lub dobre, zachowanie przystaje do norm społecznych lub nie, itp. Te określenia kulturalności w stosunku do wymienionych przeciwieństw nie muszą być prawdziwe i pokrywać się z rzeczywistością, np. osobie wykształconej brakować może ogłady towarzyskiej, taktu.

Przestrzeń edukacyjna jest zawsze przestrzenią aksjologiczną³. Edukacja, by mogła być konstruktywnie realizowana i przynosić wymierne korzyści, winna opierać się na rezerwuarze wartości, które w szczególny sposób chce się realizować. W procesie uczenia się kontekst kulturowy ma niebagatelne znaczenie, co znalazło swoje odbicie w konstruktywizmie kulturowym. W teorii konstruktywizmu społecznego, mającego źródła w teorii Lwa Wygotskiego (1978) zakłada się znaczny wpływ społeczeństwa na rozwój jednostki. Zatem rozwój człowieka to rozwój społeczny, wzorowany na kulturze. W związku z tym uczenie się jest swoistą działalnością społeczną, w której występują wzajemne relacje między społeczeństwem a jednostką. Konstruktywiści społeczni przywiązują dużą wagę do kontekstu społeczno-kulturowego procesu kształcenia.⁴

Otoczenie kulturowe: religia, symbole wytwarzane przez dane społeczności, narzędzia, rzutują na tworzenie się obrazu rzeczywistości w umyśle odbiorcy. Na człowieka wpływa sam nośnik informacji – medium, jak też niesione przez niego informacje. Dziecko wzrasta i rozwija się w kontekście społeczno-kulturowym, a zatem jego rozwój pod wpływem uczenia się wspartego technologią będzie wpływał na przebieg kształcenia i wychowania. W związku z tym ujawnia się potrzeba poszerzenia edukacji informatycznej o edukację medialną będącą kulturowym obszarem technologii. Jean Piaget, Lew S. Wygotski, zwrócili uwagę na związek wiedzy i kultury z rozwojem człowieka. Przyjmuje się, że kultura ma wpływ na rozwój intelektualny człowieka przynajmniej w dwóch wymiarach:

---

³ W. Pasterniak, *Przestrzeń edukacyjna*, Zielona Góra 1995, s. 24.

⁴ B. Siemieniecki, *Konstruktywizm w edukacji wspieranej mediami*, [w:] *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki cz.1*, red. nauk. B. Siemieniecki, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2007, s. 310.

- dzięki kulturze tworzymy treść własnych myśli, a więc i wiedzy;
- kultura daje szanse doskonalenia procesów myślowych⁵.

Współczesność to wspaniała wielorakość, w której każdy może wypracowywać takie mechanizmy pozyskiwania i gromadzenia wiedzy, które mu najbardziej odpowiadają. Należy jeszcze zaznaczyć, że współczesność wymusza, a może - skutecznie lub sugestywnie zachęca do uczenia się permanentnego. Zrozumieć sens i potrzebę współczesnych przemian oraz akceptować zachodzące zmiany to dobry początek do kreowania własnego życia.

Globalnie pojmowana kultura współczesna egzemplifikuje poniekąd stan współczesnej nauki. „Humanizm, będąc także uniwersalną, ludzką miarą odpowiedzialności za siebie i innych oraz oznaczając całościowy proces edukacji, obejmuje nie tylko cele i zadania poznawcze skorelowane z intelektualnym formowaniem własnej osobowości, lecz również liczne, kulturowe doświadczenia i wartości szerzej socjalizujące z tytułu naturalnych związków z innymi jednostkami i wspólnotami”⁶.

Wydaje się, że współczesna edukacja kulturowa różni się od tych z poprzednich epok, w których naturalną rzeczą było, że pokolenie starsze, uważane za bardziej dojrzałe, rozumniejsze, przekazywało swoją wiedzę młodszym, mniej doświadczonym, obeznanym w środowisku, świecie, uczyło rozpoznawać i pomnażać dorobek kulturowy. Obecnie młode pokolenie bywa bardziej zorientowane w nowinkach, posiada większą wiedzę od osób starszych, nauczycieli, rodziców. Czy to oznacza zachwianie pozycji nauczyciela, rodzica, animatora? Wydaje się, że może tak się stać, jeśli system nauczania, wciąż skostniały mimo wielu reform, zmian, żywa jej materia w postaci pedagogów, nie ulegnie mentalnemu przeobrażeniu. Czego boją się nauczyciele? Można spróbować wyliczyć: utraty autorytetu, poważania, szacunku, budzonego respektu, itp. Sama surowość w egzekwowaniu wiedzy encyklopedycznej nie zmieni tego na lepsze, nie poprawi wizerunku nauczyciela w oczach uczniów. Wydaje się, że należy poszukiwać nie jednego modelu, ale wielu sposobów prowadzenia ucznia przez świat wiedzy z udziałem samych uczniów i pedagogów. Istotne jawi się pobudzenie inicjatywy, zachęcanie do samodzielnego poszukiwania źródeł informacji, prowadzenie niekonwencjonalnych zajęć z wykorzystaniem nowych mediów, zaproszonych gości, tworzenie projektów edukacyjnych, i innych działań. Nauczyciel dużą wagę powinien przywiązywać do kontekstu kulturowego w nauczaniu wszystkich przedmiotów.

Szeroko pojęta edukacja ma burzliwy charakter i objawia się w postaci spontanicznych procesów wychowawczych, nie dających się specjalnie zaplanować i form bardziej zorganizowanych, instytucjonalnych. Istota człowieczeństwa wyraża się w kulturze,

---

⁵ B. Siemieniecki, *Konstruktywizm ...op. cit.*, s. 311; B. Siemieniecki, *Determinizm medialny a kompetencje medialne*, [w:] *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy. Media a edukacja*, red. W. Strykowski, W. Skrzydlewski, Wyd. eMPI2, Poznań 2004.

⁶ Z. Łomny, *Człowiek i edukacja wobec przemian globalnych*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Radom 1996, s. 204.

w różnorodności jej wytworów, rodzajów, typów, stylów, itd. Świadomość ludzka znajduje swoje odbicie w historycznej ciągłości i historycznej zmienności oraz różnorodności kultury⁷. Myśliciele piszą o kryzysie wartości, szczególnie wśród młodych ludzi, zapatrzonych na świat show businessu, korzystających masowo z nowoczesnych środków masowego przekazu, w tym Internetu. To, co słyszą i czego uczą się w szkole kłóci się poniekąd z otoczeniem i światem młodego człowieka, ponieważ tak ogromne rozbieżności i brak nawiązywania do medialnych wartości, w tym pseudowartości, odbija się brakiem klarownie widzianych i tworzonych przez młodego człowieka, wartości. Pokusa otaczania się, naśladowania i postępowania w podobny sposób, jak np. W serialach jest silna i wydaje się prosta do powierzchownego zrozumienia. Upadają autorytety takie, jak: rodzina, starsze pokolenie, instytucje wychowujące. Rodzą się patologie, postawy roszczeniowe, znudzenie, brak zainteresowań lub uporczywe poszukiwanie i pielęgnowanie.

Mówi się o dwóch podstawowych strategiach wychowania:

1. KTC – Kultura tworzy człowieka;
2. CTK - Człowiek tworzy kulturę⁸.

Warto w tym miejscu przytoczyć słynne raporty edukacyjne, podejmujące zagadnienia kształcenia do samodzielności, kształcenia w duchu poszanowania godności ucznia, jego wartości i podmiotowości:

- Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia pt. „Nauczanie i uczenie się. Na drodze do uczącego się społeczeństwa”, (1995).

- Raport J. Delorsa pt. „Edukacja. Jest w niej ukryty skarb”, (1998).

W Raporcie J. Delorsa mówi się o czterech filarach edukacji:

- uczenie się dla wiedzy;
- uczenie się dla fachowych, umiejętnych działań;
- uczenie się dla współpracy i współdziałania z innymi;
- uczenie się dla samorozwoju i doskonalenia⁹.

Działania edukacyjne mogą przybierać wiele postaci w zależności od sposobów traktowania różnic kulturowych, np. W odniesieniu do przedstawicieli mniejszości narodowych czy imigrantów. Można wyróżnić podejście asymilacyjne, nakierowane na konieczność przystosowania się przedstawicieli kultur „mniejszych” do kultury dominującej. Innym podejściem jest opcja izolacyjna, zakładająca odrębne projekty kształcenia dla poszczególnych kultur. Możemy mówić również o podejściu opartym na edukacji międzykulturowej, z ideą pluralizmu kulturowego,

---

⁷ S. Wołoszyn, *Wstęp – pochwała historii i wykształcenia historycznego*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, cz. 1, red. nauk. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2008, s. 75.

⁸ Z. Frączek, *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002, s. 51.

⁹ Op. cit., s. 46; Por. *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku* pod przewodnictwem J. Delorsa, Warszawa 1998, s. 85-98.

zmierzającego w kierunku wypracowania takich modeli relacji pomiędzy kulturami, które odpowiadałyby mniejszościom i kulturze dominującej. W obrębie edukacji międzykulturowej wyróżnić można orientacje liberalne i radykalne. Liberalne skłaniają się ku promowaniu tolerancji, a radykalne zmierzają w kierunku przeciwdziałania jawnej i ukrytej przemocy względem kultur różniących się między sobą¹⁰.

Z edukacją międzykulturową splata się kwestia tożsamości kulturowej. Określenie własnej tożsamości i jej uzmysłowienie sobie wymaga kontekstu, znajomości różnic dotyczących własnej kultury i kultur pokrewnych lub całkiem różnych. Na tle Innego, bardziej wyraźnie widać cechy charakterystyczne lub odmienne kultury własnej, zbieżności i przeciwieństwa, podobieństwa i diametralnie skrajne pojmowanie rzeczy, zdarzeń. Tożsamość kulturowa wymaga by w procesie edukacji można było zgłębiać informacje na jej temat i poznawać istotę tego złożonego zjawiska. Człowiek nie przygotowany do rozumienia tożsamości kulturowej, po oderwaniu się od tożsamości lokalnej może mieć problemy z niemożnością ogarnięcia tożsamości globalnej. „Zwrot ku małym ojczyznom, renesans lokalizmu i regionalizmu oraz ożywienie etniczne należą do najbardziej charakterystycznych zjawisk kulturowych współczesnego świata. Zjawiska te widzieć należy przede wszystkim jako reakcję na nadmierny centralizm i uniformizm ekonomiczno-kulturowy, związany z globalizacją i umacnianiem się instytucji i organizacji o charakterze ponadnarodowym. Jak powiedział Daniel Bell, współczesne państwo jest za duże do rozwiązywania małych problemów i za małe dla rozstrzygnięcia o problemach dużych, globalnych”¹¹.

Uczenie się jest procesem i nikt nigdy nie może powiedzieć, że nauczył się już wszystkiego i nie powinien uczyć tych umiejętności doskonalić lub poznawać nowych rzeczy. To wbrew naturalnie wrodzonej potrzebie człowieka uczenia się nowego, poznawania, smakowania. U dziecka ten proces przebiega bardzo burzliwie, chłonie całym sobą otaczającą rzeczywistość. Poza tym uczy się wielu rzeczy jednocześnie: chodzić, mówić, śpiewać, malować, pisać, czytać, tańczyć, recytować, komunikować z innymi, odczytywać intencje, uczyć się siebie samego. Gdyby dorosły człowiek uczył się w takim tempie i z takim zaangażowaniem jak małe dziecko, niejednym z nas byłby geniuszem, opanował wiele języków obcych, itd. Kiedyś moje 5-letnie dziecko powiedziało mi: „Wiesz mamo, tak trudno być grzecznym, a dlaczego tak łatwo być niegrzecznym? W tych słowach przebija się mądrość dziecka, które odkrywa samego siebie, normy postępowania, oczekiwania innych i poznaje trud związany z nauką różnych rzeczy, w tym próby dostosowywania się do norm społecznie obowiązujących. Może jest to zbyt daleko idące uproszczenie, ale w porównaniu z dynamizmem uczenia się, człowiek dorosły nie jest już tak chłonnym, bezkrytycznie

---

¹⁰ T. Szkudlarek, *Pedagogika międzykulturowa*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki, cz. 1*, red. nauk. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2008, s. 418.

¹¹ B. Synak, *Małe ojczyzny w globalnej wiosce*, [w:] *Globalizacja i my. Tożsamość lokalna wobec trendów globalnych*, red. R. Piekarski, M. Graban, UNIVERSITAS, Kraków 2003, s. 246.

otwarty na przyjmowanie wiedzy jak małe dziecko, ponieważ ma wiele ograniczeń: obowiązki, praca, rozproszona uwaga, mniej czasu dla siebie, swoich zainteresowań, częściej się zastanawia, rozważa i wycofuje z aktywności. Niemniej jednak to intelekt podpowiada słuszność nieustannego uczenia się.

W chronieniu i pomnażaniu dorobku ludzkości musi być ogólne zrozumienie takiej potrzeby i uczestniczyć wiele podmiotów zainteresowanych kulturowym dziedzictwem nie tylko narodowym, ale też europejskim, a nawet światowym. Między innymi Unia Europejska promuje inicjatywy podejmowane na rzecz kultury przez różne podmioty w postaci ogólnych wytycznych chroniących dorobek kulturowy istniejący lub w stanie tworzenia, współfinansuje projekty. Istotnym celem programów unijnych odnoszących się do wspierania kultury, jest poszukiwanie wspólnej przestrzeni kulturowej dla narodów Europy. Celami szczegółowymi programów wspieranych przez Komisję Europejską w ramach europejskich sieci współpracy kulturalnej, są:

- „akcentowanie różnorodności kultur jako znaczącego czynnika tożsamości europejskiej;
- promocja twórczości, ponadnarodowego propagowania kultury i mobilności artystów, twórców, innych podmiotów i osób profesjonalnie związanych z kulturą oraz ich dzieł, przy szczególnej opiece nad osobami młodymi, pochodzącymi ze środowisk najbiedniejszych;
- promocja dialogu kulturalnego i wzajemnego poznawania kultur i historii narodów Europy;
- wspieranie różnorodności kulturowej oraz rozwój nowych form ekspresji kulturowej;
- otwarcie na kultury spoza obszaru Unii Europejskiej;
- umożliwienie najbardziej licznym i różnorodnym grupom społecznym i jednostkom pełnego korzystania z istniejących form aktywności kulturalnej;
- zwiększenie mobilności ludzi i dzieł oraz partnerskiej wymiany w dziedzinie kultury;
- wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim; upowszechniania nowatorskich koncepcji, metod i technik konserwatorskich;
- uznanie kultury jako czynnika ekonomicznego oraz czynnika integracji społecznej i obywatelskiej;
- wykorzystanie nowych technologii w dobie społeczeństwa informacyjnego dla celów komunikacji, globalnego porozumienia i twórczej aktywności zawodowej w dziedzinie kultury”¹².

---

¹² Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, Ministerstwo Kultury www.mk.gov.pl/docs/Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_pdf z dnia 28.09.2009.

Globalizacja a ochrona dziedzictwa kulturowego

Globalizacja i szybki rozwój cywilizacyjny tworzą jednocześnie nowe możliwości oraz potrzeby w zakresie ochrony i zarządzania potencjałem dziedzictwa. Obecnie obok zagrożeń ideologicznych, ekologicznych, konfliktów zbrojnych, istotnym niebezpieczeństwem jest gwałtowna komercjalizacja. Rodzi to następstwa w postaci zmiany modeli zarządzania, interpretacji, prezentacji i „konsumpcji” dziedzictwa, a jednocześnie stawia nowe wyzwania nie tylko przed państwem, ale i społeczeństwem obywatelskim. Będzie rosło znaczenie organizacji pozarządowych w sferze edukacji na rzecz dziedzictwa i jego ochrony. Uważa się, że wiek XXI będzie stuleciem komunikowania się poprzez kulturę¹³.

Dziedzictwo kulturowe można rozumieć jako szeroki zbiór materialnych i niematerialnych wartości, ulegających przekształceniom w znaczeniu powiększania lub pomniejszania tychże dóbr. Powstają nowe interpretacje, rozumienia i perspektywy oceny dziedzictwa danego kraju, regionu kulturowego. Jedne wartości pozostają na dłużej w świadomości zbiorowej, inne odchodzą w zapomnienie, istnieją jako ciekawostki zapisane najczęściej na papierze¹⁴.

Inne pojmowanie dziedzictwa określa je jako pewną całościowo rozumianą wiedzę o przeszłości, pewien sposób myślenia o komponentach historii i ich ocenie w świetle potrzeb współczesności. Dziedzictwo w tym kontekście jawi się jako *cecha*, którą społeczność może przypisać wszelkim zjawiskom związanym z przeszłością. Ponadto z czasem pewne wartości budując to dziedzictwo są dodawane, nadbudowywane, inne pomijane. „Dziedzictwo” to współczesny konstrukt społeczny, określający wciąż nowe zjawiska w kulturze minionej, wcześniejszej. Zabytki są wyrazem dziedzictwa kulturowego przeszłości¹⁵.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 kieruje się w swoich pracach następującą misją: Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. W tamtejszych zapisach kultura w rozumieniu historycznym, dziedzictwo narodowe oznacza wytwory i czynności danego narodu, należące do kategorii kultury symbolicznej, mające

---

¹³ J. Purchła, *Wstęp*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, red. nauk. Monika A. Murzyn, J. Purchła, Wydawca Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2007, s. 12.

¹⁴ Monika A. Murzyn, *Dziedzictwo kulturowe w okresie przemian: szanse i wyzwania*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, red. nauk. Monika A. Murzyn, J. Purchła, Wydawca Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2007, s. 139.

¹⁵ S. Schröder-Esch, *Znaczenie dziedzictwa i nowych mediów dla rozwoju regionalnego – doświadczenia europejskiego programu HERMES*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, red. nauk. Monika A. Murzyn, J. Purchła, Wydawca Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2007, s. 281.

wyjątkową powszechną wartość dla danego narodu – dającą poczucie identyfikacji oraz budującą więzi¹⁶.

Dorobek ludzkości wymaga, by go zauważać, pielęgnować i pomnażać. Szczególnie w upowszechnianiu dziedzictwa kulturowego pomocne są mass media, zarówno o szerokim, jak i wąskim zasięgu oddziaływania. Internet czy media lokalne prezentują najmniejsze przejawy kultury charakterystycznej, często zanikającej na jakimś obszarze. Kultura prezentowana przez współczesne media na nowo zaczyna żyć i nie musi wypierać tradycyjnych sposobów gromadzenia, przechowywania i prezentowania dorobku poszczególnych grup społecznych, jak: muzea, skanseny, ośrodki i domy kultury, itp.

Nic nie stoi na przeszkodzie, by technokultura i kultura tradycyjna funkcjonowały obok siebie, razem współistniały, przenikały się a nawet wspierały. Współistnienie to słowo klucz, trafnie charakteryzujące obecną, może i przyszłą sytuację funkcjonowania kultury tradycyjnej ze współczesną¹⁷.

Warto wspomnieć o jednym z projektów wykorzystujących nowe media z ich potencjałem wspierania rozwoju regionalnego.

Projekt HERMES (HERMES - *Heritage and New Media for Sustainable Regional Development* – Dziedzictwo i Nowe Media we Wspieraniu Rozwoju Regionalnego), realizowany był w ramach programu Interreg III B CADSES (Central, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space - Obszar Europy Środkowej, Adriatyckiej, Naddunajskiej i Południowo-Wschodniej) od kwietnia 2004 do października 2006 roku jako wspólna inicjatywa szesnastu współpracujących instytucji z ośmiu krajów Europy Środkowej i Wschodniej. HERMES koncentrował się głównie na dziedzictwie kulturowym i nowych mediach (zwłaszcza radiofonii internetowej), kładąc specjalny nacisk na turystykę kulturalną i edukacyjną. Głównym źródłem finansowania programu HERMES był Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF). Głównym założeniem HERMES było opracowanie strategii rewaluacji dziedzictwa kulturowego w celu jego rewitalizacji w zakresie lokalnym i regionalnym. Wdrożono wiele programów pilotażowych, których wspólną cechą było wykorzystanie nowych technik przekazu. Niektóre działania odbywały się w świecie realnym, inne w wirtualnej cyberprzestrzeni Internetu. HERMES miał przede wszystkim promować turystykę poprzez poprawę wizerunku i metod prezentacji dziedzictwa z wykorzystaniem tzw. nowych mediów. Oprócz tego zmierzał do określenia wspólnych cech kulturowych Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej (tj. w obszarze

---

¹⁶ Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, Ministerstwo Kultury www.mk.gov.pl/docs/Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_pdf z dnia 28.09.2009.

¹⁷ P. Drzyzga, *Kultura klipu czy współistnienie kultur?*, [w:] *Nowe media a tradycyjne środki przekazu*. Praca zbiorowa pod red. P. Drzyzgi, Wyd. Maternus Media, Tychy 2007, s. 44, 46.

CADSES), które mogły współtworzyć europejską tożsamość i stanowić wspólną platformę europejskiego planowania przestrzennego w przyszłości¹⁸.

Globalizacja jako cecha cywilizacji postindustrialnej przejawia się w takich wymiarach, jak¹⁹:

- a) gospodarka – skomasowany i ruchomy kapitał, międzynarodowy rynek finansowy, globalne sieci bankowe, handel międzynarodowy;
- b) świat techniki i informatyki – nowe technologie informacyjne, kurczenie się czasoprzestrzeni, powszechny dostęp do najnowszych informacji;
- c) kultura – globalizacja mediów i wpływ na świadomość, wzorce, style konsumpcji, ujednocianie dóbr kultury, wirtualne dobra kultury;
- d) wymiar społeczny – wymiar społeczeństwa światowego, globalnego obywatela, styczność na odległość, życie w cyberprzestrzeni;
- e) geopolityka – ograniczenie funkcji rządów państw narodowych, dominacja programu neoliberalnego, zmierzanie w kierunku rządu światowego;
- f) edukacja – rozwijanie cech osobowości uniwersalistycznie pojętego człowieka, respektowanie idei pluralizmu kulturowego, dialog w relacjach społecznych, posiadanie umiejętności alternatywnego prognozowania procesów globalnych, łączenie nauki z pracą, nauka przez całe życie, włączenie nowych środków przekazu do procesu edukacyjnego, traktowanie kapitału ludzkiego i intelektualnego jako niezbędnego warunku rozwoju gospodarki narodowej.

Wiele argumentów przemawia za częstszym wykorzystywaniem nowych mediów w przybliżaniu dziedzictwa kulturowego, jego umacnianiu i poszerzaniu. Nowe media, czyli urządzenia techniczne oparte na technologii cyfrowej służące przekazywaniu informacji, łączące ze sobą tekst, obraz, dźwięk i posiadające możliwości komunikacji interaktywnej. Szans nowych mediów dla wspierania dziedzictwa kulturowego upatrywać można w tym, że:

1. Media mogą w atrakcyjny sposób przedstawiać problemy dziedzictwa i docierać do odbiorców, którzy wcześniej nie byli zainteresowani tymi zagadnieniami.
2. Internet daje ogrom możliwości współpracy i budowania powiązań ponadnarodowych. Jest platformą łączącą osoby zainteresowane uczestnictwem w sferze kultury i rozwoju regionalnego, jest dobrym miejscem do publikowania swoich przedsięwzięć, osiągnięć.
3. Nowoczesne technologie umożliwiają przedstawianie wielu tematów i wątków dotyczących dziedzictwa kulturowego bardziej wyczerpująco, przystępnie i szczegółowo, m.in. dzięki funkcjom interaktywnym.

---

¹⁸ S. Schröder-Esch, *Znaczenie...* op. cit., s. 278-281. Informacje na temat projektu HERMES dostępne są na stronie: www.swkk.de/hermes i www.heritageradio.net.

¹⁹ M. Winiarski, *Środowisko życia w perspektywie lokalnej i globalnej*, „Pedagogika Społeczna” Tradycja i współczesne konteksty, red. W. Theiss, M. Winiarski, 2006 nr 4, s. 141-142.

4. Nowe media mogą podpowiadać rozwiązania problemów w zarządzaniu placówkami przez udostępnianie alternatywnych sposobów ekspozycji i dostępu (np. modele cyfrowe w Internecie, na CD-ROM itp.).

5. Agencje zajmujące się turystyką kulturalną, edukacją, a także innymi sektorami gospodarki mogą skorzystać z dodatkowej szansy reklamowania swej działalności, placówek itp., które na ogół jest dość kosztowne.

6. Lokalne portale internetowe różnych miast, organizacji, stowarzyszeń, prasy, radia i telewizji miejscowych, to nieprzebrana skarbnica wiedzy odnośnie specyfiki poszczególnych miejsc w kraju i na całym świecie, a także ciekawostek kulturowych.

7. Nowe media uczestniczą w kształtowaniu się lokalności jako formy uspołecznienia i wydobywania istoty dziedzictwa kulturowego na danym obszarze²⁰.

Podobnie jak inne kraje, Polska przystępując do Unii Europejskiej także zobowiązała się do realizacji zadań z dziedziny kultury. Jednym z priorytetów polityki społecznej Unii Europejskiej jest wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze. Ponadto coraz bardziej oczywiste staje się, że szerokie uczestnictwo kulturalne, sprzyja rozwojowi społeczeństwa wiedzy. W ramach edukacji szkolnej i pozaszkolnej, dziedzictwo kulturowe przekazywane jest młodemu pokoleniu, co sprzyja kształtowaniu w nich poczucia tożsamości regionalnej. Aktywność kulturalna regionu jest ważnym czynnikiem przyciągającym inwestycje, właśnie w sektorach nowoczesnych i związanych z innowacjami. Cechy środowiska naturalnego czy otoczenie kulturalne mogą okazać się kryterium decydującym przy wyborze lokalizacji.

Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej szczególną uwagę zwracają na następujące fakty:

1. Kultura sama w sobie stanowi wielką wartość dla wszystkich narodów Europy, jest podstawowym elementem integracji europejskiej i przyczynia się do afirmacji oraz witalności europejskiego modelu społeczeństwa, jak i oddziaływania wspólnoty na arenie międzynarodowej.

2. Kultura znajduje swoje odbicie w sferze ekonomicznej, integracyjno-społecznej, obywatelskiej, zatem odgrywa istotną rolę w obliczu nowych wyzwań, jak: globalizacja, społeczeństwo informacyjne, spójność społeczna, tworzenie nowych miejsc pracy.

3. Wspólnota powinna uwzględniać aspekty kulturowe w swych działaniach, szanując i doceniając unijną różnorodność kulturową. W tym kontekście należy upowszechniać informacje o funduszach strukturalnych dotyczących kultury.

4. Mając na uwadze zadania, jakie stoją przed wspólnotą w XXI wieku, istotne jest zwiększenie skuteczności i spójności działań wspólnotowych w dziedzinie kultury oraz uwypuklenie znaczenia kultury w poszczególnych politykach wspólnotowych²¹.

---

²⁰ Zob.: S. Schröder-Esch, *Znaczenie ...op. cit.*, s. 295-296.

Zakończenie

W edukacji kulturowej uczestniczą media czy nam się to podoba czy też nie. Wkroczyły w życie ogromnej liczby ludzi na całym świecie, stając się nieodłącznymi elementami bytowania człowieka. Z ich udziałem zmienia się czy ewaluje mentalność człowieka. Za ich pośrednictwem kultura tworzona jest pośrednio lub bezpośrednio, np. grafiki komputerowe, filmy animowane, *science fiction*, inne oparte na wirtualnej rzeczywistości. Komunikacja często przybiera postać nie bezpośredniego kontaktu, ale *interface to interface*, z wykorzystaniem przekazników medialnych.

Media tworzą nową platformę interakcji kulturowych, bezpiecznego stykania się kultur diametralnie odmiennych. Uczestnicy spotkań dyskutują, wspólnie tworzą projekty działań międzykulturowych i wielokulturowych, uczą się wzajemnych relacji i tolerancji w duchu zrozumienia tradycji i poszanowania różnorodności kultur. Z mediów często dowiadują się, niemal natychmiast po ukazaniu się komunikatu, o możliwościach włączania się biernie lub czynnie w przedsięwzięcia nowatorskie, niestandardowe w środowisku lokalnym lub gdzieś w kraju czy na świecie.

Globalizacja, która dotknęła również kulturę ma swoje zalety i wady. Media oznaczają łatwość dostępu do dóbr kultury, kontaktowania się z grupami i klubami zainteresowań. Złe oblicze medialnej globalizacji w obszarze kultury jawi się jako spłykanie wartościowych wytworów kultury, jej marketingowość, reklamowanie nie zawsze wytworów wysokiej jakości, licząc przede wszystkim na duże zyski finansowe, spłykanie gustów konsumentów kultury i wyrabianie złych nawyków obcowania ze zbyt spłyconą kulturą, dostarczającą jedynie chwilowych, ulotnych przyjemności.

Współczesna edukacja kulturowa jest bardzo skomplikowaną płaszczyzną działań, ponieważ ścierają się tu dążenia do hołubienia kultur i zachowań tradycyjnych z tymi, które ujawniają się pod wpływem globalizacji lub są w stanie tworzenia, przeistaczania się w coś, co nam współczesnym obserwatorom, nie jest jeszcze łatwo nazwać. Wydaje się, że twórcy współczesnej edukacji kulturowej winni z szacunkiem odnosić się do tradycji, skarbnicy kulturowej wcześniejszych pokoleń przy jednoczesnym uważnym śledzeniu i łączeniu nowych tworów kultury. Przemawia za tym naturalna ewolucji świata i droga do kulturowego postępu, w celu możliwie jak najlepszego przedstawienia kultury obecnej przyszłym pokoleniom.

---

²¹ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady 508/2000/WE z 14 lutego 2000 r. ustanawiająca program „Kultura 2000”, (OJ 63/2000). NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY 22; Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, Ministerstwo Kultury www.mk.gov.pl/docs/Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_pdf z dnia 28.09.2009.

Bibliografia

- Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady 508/2000/WE z 14 lutego 2000 r. ustanawiająca program „Kultura 2000”, (OJ 63/2000). NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY.
- Drzyzga P., *Kultura klipu czy współistnienie kultur?*, [w:] *Nowe media a tradycyjne środki przekazu*. Praca zbiorowa pod red. P. Drzyzgi, Wyd. Maternus Media, Tychy 2007.
- Edukacja. Jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku* pod przewodnictwem J. Delorsa, Warszawa 1998.
- Frączek Z., *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002.
- Łomny Z., *Człowiek i edukacja wobec przemian globalnych*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Radom 1996.
- Murzyn Monika A., *Dziedzictwo kulturowe w okresie przemian: szanse i wyzwania*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, red. nauk. Monika A. Murzyn, J. Purchła, Wydawca Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2007.
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, Ministerstwo Kultury www.mk.gov.pl/docs/Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_pdf.
- Pasterniak W., *Przestrzeń edukacyjna*, Zielona Góra 1995.
- Purchła J., *Wstęp*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, red. nauk. Monika A. Murzyn, J. Purchła, Wydawca Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2007.
- Schröder-Esch S., *Znaczenie dziedzictwa i nowych mediów dla rozwoju regionalnego – doświadczenia europejskiego programu HERMES*, [w:] *Dziedzictwo kulturowe w XXI wieku. Szanse i wyzwania*, red. nauk. Monika A. Murzyn, J. Purchła, Wydawca Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2007.
- Siemieniecki B., *Determinizm medialny a kompetencje medialne*, [w:] *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy. Media a edukacja*, red. W. Strykowski, W. Skrzydlewski, Wyd. eMPi2, Poznań 2004.
- Siemieniecki B., *Konstruktywizm w edukacji wspieranej mediami*, [w:] *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki* cz.1, red. nauk. B. Siemieniecki, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2007.
- Synak B., *Małe ojczyzny w globalnej wiosce*, [w:] *Globalizacja i my. Tożsamość lokalna wobec trendów globalnych*, red. R. Piekarski, M. Graban, UNIVERSITAS, Kraków 2003.
- Szkudlarek T., *Pedagogika międzykulturowa*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, cz. 1, red, nauk. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2008.
- Toffler A., *Trzecia fala*, PIW, Warszawa 1997.
- Winiarski M., *Środowisko życia w perspektywie lokalnej i globalnej*, „Pedagogika Społeczna” Tradycja i współczesne konteksty, red. W. Theiss, M. Winiarski, 2006 nr 4.
- Wołoszyn S., *Wstęp – pochwała historii i wykształcenia historycznego*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, cz. 1, red, nauk. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2008.